

**Conf. univ. dr. Mihaela Denisia Liuşnea,
Facultatea de Istorie, Filosofie și Teologie,
Universitatea „Dunărea de Jos“ din Galați**

**CIMITIRUL „ETERNITATEA“ DIN GALAȚI
– MONUMENT DE CULTURĂ URBANĂ.
STUDIU DE CAZ:
MONUMENTE FUNERARE CU SEMNĂTURĂ**

„Când cultul religios a rodit în cultură, el s-a deschis spre universalitate, iar când cultura s-a inspirat din cult, ea s-a deschis spre eternitate“.

(Preafericitul Părinte Patriarh Daniel)¹

Abstract: *In the paper, we set out to present some of the heritage assets specific to an urban cemetery, in our case the “Eternity” Cemetery in Galati, with a presentation of those to whom we owe the stone testimonies about localities who sleep in its perimeter.*

In the first half of the nineteenth century appears the urban cemetery, which will be designed after the Western model, there is a great freedom to erect, build any model of funerary monument, which corresponded to the artistic taste of the one who ordered and fashion. In principle, those who were rich could afford architectural monuments with allegorical themes, busts, blazons, medallions, funerary effigies, inspired by Western art, symbolizing social status. Thus appear tombs, chapels, tombstones, obelisk, stele, crosses on high pedestals.

The main sculptors who will work on orders in Galati, for example, were the Greek sculptors Nicolaos Renieris, Ioannis Renieris, Dimitrios Lyritis, Simion D. Lyritis, Dimitrios Colios, N. Niforatos, I. Silicos and Vassillos Scutaris, who came from the Eastern Orthodox space, but there are other craftsmen, from other places, such as

1. Gheorghe ANGHEL, „Când cultura se inspiră din cult se deschide spre eternitate“, în: *Basilica*, 15.01.2021 <https://basilica.ro/cand-cultura-se-inspira-din-cult-se-deschide-spre-eternitate-patriarhul-daniel-de-ziua-culturii/>, accesat în data de 1.10.2021.

the Austrian Eduard Hauser. In general, orders for funerary monuments leave more freedom to these sculptors or stone cutters as they appear in documents, than in the case of civil constructions for example, but in order to be employed, they already had to be known, for the late nineteenth and early twentieth centuries. In Galați there were landowners, officials, navigators, ship owners, merchants, soldiers, doctors, magistrate etc., who had a certain financial status and wanted the eternal sleep to sleep in a tomb adorned with slabs, cross, tombstone, tombs, niches, arches, crypts, graves, etc. There are several typologies of commercial monuments with a funerary character.

Keywords: *Galati, Funerary sculpture, urban cemetery "Eternitatea", Greek sculptors, Eduard Hauser, Eastern Orthodox space.*

În lucrarea de față, ne-am propus să prezentăm câteva dintre bunurile de patrimoniu specifice unui cimitir, în cazul nostru Cimitirul „Eternitatea” din Galați, cu o prezentare a acelorora cărora le datorăm mărturiile în piatră despre personalitățile localității care își dorm somnul în perimetrul acestuia.

Scriind despre Cimitirul Bellu, în anul 1958, Gheorghe Bezviconi afirma că acesta „este un monument de cultură”², în timp ce profesorul Ciprian Mihali definește cimitirul ca fiind

„un loc specific construit de o comunitate în vederea propriei reflectări în el, a propriei discursivizări și identificări în el. [...] Condensarea se raportează aici la capacitatea unor asemenea locuri de a-i aduce împreună pe indivizii unei comunități, de a-i face să se regăsească în oferta sa valorică și identitară, de a se simboliza ei înșiși”³.

În fapt, cimitirul permite abordări pluridisciplinare prin care pot fi reconstituite istoric, etape din evoluția culturală a omului, într-un spațiu creștin, care păstrează practici ce coboară în timp în epoca paleocreștină – rit și ritual de înmormântare, cu o simbolistă profund creștină, basilici cimiteriale ș.a. Chiar și relația între locul de îngropare și biserică sau mănăstire, care trebuiau, până la cererile autorităților rusești facute Divanului, în 1809⁴, să se afle aproape, este o moștenire

2. Gheorghe BEZVICONI, „Cimitirul Bellu din București. Muzeu de sculptură și arhitectură”, în: *Buletinul Monumentelor Istorice*, București, nr. 1, 1958, p. 185.

3. Ciprian MIHALI (coord.), *Altfel de spații. Studii de heterotopologie*, Editura Paideia, București, 2001, p. 98.

4. Cereau să se mai facă înmormântări în curțile bisericilor, pentru ca în 1831, să apară, ca anexă a Regulamentului Organic, *Regulament pentru starea sănătății și*

a acelor epoci. Să ne amintim că multe ctitorii devin și loc de înmormântare pentru ctitori sau pentru cei care fac danii. În anul 1859 este adoptat Regulamentul pentru înmormântări, care prevedea amplasarea noilor cimitire la 200 metri de ultima construcție a orașului, recomandându-se „folosirea unui loc înălțat și expus nordului”⁵. Urmău chiar ca oasele celor decedați și înmormântți în cimitire care apoi au fost închise să fie mutate, după trecerea a șapte ani de la deces, în noile cimitire. În același timp, se stabilesc în noile cimitire sectoare separate pentru fiecare rit.

Dacă terenul era dat pe termen de 30 de ani se interzicea construirea de cavouri de orice fel, dar erau permise pietre sau simboluri mici ale înmormântării sau împrejmuirea din zid, fiind permisă doar cu o balustradă din metal. După trecerea celor 10 ani, nicio construcție nu putea fi cerută de familie, aceasta urmând a intra în posesia cimitirului, în afara de elementele de mici dimensiuni (cruci sau pietre de mici dimensiuni) ce se puteau recupera. Se legifera de asemenea închiderea cimitirelor vechi dacă s-a deschis un cimitir nou.⁶ Un nou Regulament va fi adoptat în 1877, introducându-se acum prețurile diferențiate și obligativitatea de a se obține autorizație pentru lucrările funerare de tip cavou, mausoleu, statuie sau grilaj⁷. Vor fi adăugate și recomandări tehnice de construcție toate vizând durabilitatea construcției. Prezință interesant interdicția de a reprezenta pe Maica Domnului sau pe Iisus Hristos, precum și orice alte personaje mitologice din perioada precreștină, care nu sunt acceptate de Biserică⁸.

paza bunei orânduiei în politica Bucureștilor. Oana-Diana-Eliana POPESCU-COLIBAN, „Bucureștii de dincolo de timp”, în: *București. Materiale de Istorie și Muzeografie*, XXX, 2016, p. 399.

5. Andreea POP, „Începuturile legislative privind înființarea cimitirelor comunale și execuția construcțiilor funerare în spațiul românesc extracarpatic”, în: *Revista Monumentelor istorice*, an LXXX, nr. 1-2, 2011-2014, p. 70.

6. A. POP, „Începuturile legislative privind înființarea cimitirelor comunale...”, p. 71.

7. A. POP, „Începuturile legislative privind înființarea cimitirelor comunale...”, p. 74.

8. A. POP, „Începuturile legislative privind înființarea cimitirelor comunale...”, p. 75.

Ca urmare, apare cimitirul urban, ce va fi conceput după model Occidental, existând o libertate mare în a ridica, construi orice model de monument funerar, care corespundea gustului artistic al celui care făcea comanda și modei. În principiu, cei bogați își permit monumente de arhitectură cu teme alegorice, busturi, medalioane, efigii funerare, inspirate din arta occidentală. Apar astfel cavouri, capele, pietre de mormânt, cruci pe pedestale ș.a. Principalii sculptori care vor lucra pe comenzi în Galați de exemplu, au fost sculptorii greci Nicolaos Renieris, Ioannis Renieris, Dimitrios Lyritis, Simion D. Lyritis, Dimitrios Colios, N. Niforatos, I. Silicos și Vassillos Scutaris, care veneau din spațiu ortodox, dar există și alți meșteri, din alte spații, cum a fost austriacul Eduard Hauser, pentru sfârșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului al XX-lea. În general, comenzile pentru monumente funerare lasă o mai mare libertate acestor sculptori sau tăietori în piatră cum mai apar în documente, decât în cazul construcțiilor civile de exemplu, dar pentru a fi angajați, trebuiau deja să fie cunoscuți.

Cimitirul „Eternitatea” din Galați, înființat după Legea promulgată în 1864, a fost amplasat inițial, la marginea orașului, înlocuind ca funcționalitate cimitirul ortodox de pe promontoriul pe care a fost ridicată Mănăstirea fortificată de început de secol XVI „Precista”⁹, care a funcționat ca atare în perioada secolelor XVI-XIX¹⁰. Paul Păltănea¹¹ scriind despre Istoria orașului Galați, amintește și de un cimitir armean. Un cimitir evreiesc era la Filești (un km de Galați)¹² și de aseme-

9. Mihaela Denisia LIUȘNEA, „Mănăstirea «Sfântul Mare Mucenic Gheorghe» din Galați – Monument”, în: *Teologie și Educație la Dunărea de Jos*, II, Editura Episcopiei Dunării de Jos, Galați, 2003, p. 281.

10. Mircea D. MATEI, Aneta ANGHEL, Dan Nanu BASARAB, „Necropola medievală Precista-Galați”, în: *Materiale și cercetări arheologice*, partea a II-a, Ploiești, 1993, pp. 530-535.

11. Paul PĂLTĂNEA, *Istoria orașului Galați. De la origini până în 1918*, partea a II-a, ediție coord. de pr. Eugen Drăgoi, Editura Partener, Galați, 2008, p. 292.

12. Cimitirul Israelit în Galați I, str. Vegetalelor 82 Galați II, str. Ștefan cel Mare 34. Memoria cimitirelor evreiești, Janina Ilie și Mirela Așman (realizatori), București, 2007, p. 42. Cel mai vechi atestat în 1590-1595, cf. Arthur Viorel TULUȘ, *Aspecte din viața comunităților evreiești din jurul gurilor Dunării (până în 1938): Mituri istoriografice, percepții contemporane și realități istorice*, Editura Istros, Brăila, 2016, pp. 46-48. Altul este deschis în 1629. *Contribuția evreilor din România la cultură și*

nea, un cimitir ortodox pe lângă biserica „Sf. Haralambie“, aproape de Piața C. Negri¹³/Piața Regală (Franciotti)¹⁴/ Târgul Nou – astăzi Piața Centrală. Părintele paroh Gicu Pătrașcu povestește că:

„Inițial, aici [pe locul actualei biserici, n.a.] a fost construită o bolniță, unde erau aduși și tratați bolnavii de holeră. La temelia acestui sfânt locaș sunt trupurile acelor suferinzi, dar și ale celor care erau înmormântați aici, fiindcă potrivit documentelor din arhivă, aici a fost un cimitir. La mijlocul veacului al XIX-lea, această zonă – acum în preajma Pieței Centrale – era situată la marginea târgului Galați¹⁵.”

În 1841, pe terenul unei localnice, Ilinca Lucacis, din fosta Piață „C. Negri“, ca urmare a epidemiei de holeră, a fost ridicată o bolniță¹⁶ și

civilizație, coordonatori Nicolae Cajal, Hary Kuller, Comisia Națională a României pentru U.N.E.S.C.O., București, 1996, p. 560. Mai știm că în 1924 în Cimitirul Evreiesc este inaugurat Monumentul Eroilor căzuți în Primul Război Mondial. Din această comunitate, au murit în acest război 128 de oameni.

13. Moise N. PACU, *Cartea județului Covurlui. Note geografice, istorice și îndeosebi statistice, partea I și a II-a*, Stabilimentul grafic I. C. Socecu, București, 1891, p. 133.

14. M. N. PACU, *Cartea județului Covurlui...*, p. 24. Denumirea de Fanciotti care apare la acest autor provine de la frații Fanciotti. Unul este marele comerciant de cereale, Vincenzo Fanciotti (*Le memorie di Vincenzo Fanciotti, promulgate da Giuseppe G. Verona e Federico Player; comentate da Ipolito Sembiati*, Tipografia I. G. Nebuneli, Galatz, 1886, p. 9), iar celălalt este „Fanciotti Giovanni, în etate de 30 de ani, căsătorit cu Fanciotti Maria, 21 ani, aveau deschisă de curând o casă de comerț în Galați – Fanciotti Lamberti & C“. Dimitrie BODIN, *Documente privitoare la legăturile economice dintre Principatele Române și Regatul Sardiniei*, București, 1941, p. 36. În anul 1851 firma apare sub numele Vincenzo Fanciotti & Co, avându-l ca asociat pe G. Perett. Primul este originar din Regatul Sardiniei, Novi Liguri, care pe lângă calitatea de mare comerciant a fost și un mare filantrop. Dimitrie BODIN, *Politica economică a Regatului Sardiniei în Marea Neagră și pe Dunăre în legătură cu Principatele Române*, București, 1940, p. 19.

15. Maria STANCIU, „Campania VL «Biserici istorice gălățene»: Altarul «Sf. Haralambie» – Altar memorial“, în: *Viața liberă*, 21 februarie 2021.

16. Etimologia este slavonă, bolnicia, ce se traduce ca locul unde se îngrijeau bolnavii. Luiza ZAMORA, „Introducere“, în: *Biserici de Bolniță din Țara Românească în secolele XVI-XVIII*, Grupul Român pentru o Istorie Alternativă, București, Cluj-Napoca, 2007, p. 10. Pompei Samarian spune că: „Bolnița devine spitalul celor mulți, spitalul tuturor: aici se caută nu numai clericii, ci toți cei nevolnici, bătrâni, văduve, bogați ori săraci. Și pentru că mănăstirile au deschis larg porțile celor care au alerbat la sprijinul lor, domnitorii și boierii țării le-au înzestrat din plin ca să poată ajuta și îngriji pe toți“. Pompei SAMARIAN, *Medicina și farmacia în trecutul românesc*. III.

s-a amenajat cimitirul. Apoi, la inițiativa Părintelui Jecu Dimitrie, a fost ridicată biserica „Sf. Haralambie“, mare apărător, vindecător și „Izvor de tămăduiri“, izbăvitor de boli, martirizat (202 d.Hr.), în timpul împăratului Septimius Severus (193-211 d.Hr.): „Biserica s-a zidit în doar șapte luni, între 1 mai și 1 decembrie, cu sprijinul a șapte negustori“¹⁷. Aceasta a mai fost cunoscută sub numele de „Biserica negustorilor“ sau „Biserica-memorial“.

Cât privește noul cimitir, numit „Cimitirul general“, așezat în partea vestică a orașului, cum îl prezintă Moise Pacu¹⁸ avea 20 de ha, și includea cinci sectoare destinate: ortodocșilor în principal, dar și catolicilor, luteranilor, armenilor și musulmanilor. Cu trecerea timpului, orașul s-a modernizat și dezvoltat, începând cu inițiativele domnitorului Mihail Sturdza¹⁹, astfel că devine o piață cerealieră importantă din a doua jumătate a secolului al XIX-lea²⁰, în timp ce statutul de porto-franco²¹ îl plasează printre porturile căutate de negustorii străini, ceea ce îl va conduce pe Al. Ioan Cuza la decizia de a înființa un „intrapozit“²² și mai cu seamă în primele decenii ale secolului XX. În 1861, orașul număra deja 30.000 de locuitori²³. Moise N. Pacu, amintește de Notițele statistice asupra Moldovei care înregistrează, pentru anul 1890, de „59.143 de suflete“²⁴. În 1890, numărul înmormântărilor a fost după Moise Pacu, de 1793 persoane decedate²⁵.

În Galați existau proprietari funciari, funcționari, navigatori, armatori, negustori, militari ș.a., care aveau o anumită stare financiară și își doreau ca somnul de veci să-l doarmă într-un mormânt împodobit cu

Asistența publică în trecutul românesc, I. E. Torouțiu, Bucovina, București, 1938, pp. 57-58.

17. M. N. PACU, *Cartea județului Covurlui...*, p. 133.

18. M. N. PACU, *Istoria orașului Galați*, p. 149.

19. Steluța Viorica PISICĂ, „Măsuri de modernizare a orașului Galați în secolul al XIX-lea“, în: *Buletinul Comisiei Naționale a monumentelor, ansamblurilor și siturilor istorice*, an II, nr. 2, 1991, 19.

20. P. PĂLTĂNEA, *Istoria orașului Galați*, p. 14.

21. Intrat în vigoare în 1837.

22. P. PĂLTĂNEA, *Istoria orașului Galați*, p. 18.

23. P. PĂLTĂNEA, *Istoria orașului Galați*, p. 55.

24. M. N. PACU, *Cartea județului Covurlui...*, p. 24.

25. M. N. PACU, *Istoria orașului Galați*, p. 149.

lespezi, cruce, piatră funerară, cavouri, nișe arcosolii, cripte, gropnițe ș.a. Există mai multe tipologii ale monumentelor comemorative cu caracter funerar:

- construcții sacre – edificiu de cult – biserica, iar în Cimitirul „Eternitatea” din Galați există o biserică cu hramul „Adormirea Maicii Domnului”.
- cimitirul.

Urmărind mișcarea populației orașului Galați de la 1870-1889, constatăm că numărul morților a fost în ușoară scădere de la 2040 decese în 1870, la 1793 decese în 1889 (tabel 1)²⁶.

An	Număr
1870	2.040
1875	1.463
1880	1.864
1885	1.564
1889	1.793

Tabel 1. Numărul de decese la fiecare 5 ani în perioada 1870-1889

Bunăstarea a condus la realizarea unor morminte deosebite, cu monumente funerare ce sunt create de sculptori în marmură, veniți din Grecia cu familiile lor. Relațiile cu grecii s-au deteriorat după anul 1821, după uciderea lui Tudor Vladimirescu, ridicat chiar din tabăra sa de eteriști și, mai cu seamă după Legea secularizării averilor mănăstirești, elaborată de Al. I. Cuza (1863). Astfel, în anul 1866, ca să nu mai utilizeze lăcașurile ortodocșilor români din oraș, comunitatea grecilor din Galați, începe construirea în 1866, a bisericii „Schimbarea la Față”, terminată în 1872.

În același timp, în Galați și-a avut sediu și viceconsulatul (din 1835 până în 1851)²⁷ și apoi consulatul Greciei (din 1851 până în 1888)²⁸, în condițiile în care orașul găzduia Comisia Europeană a Du-

26. M. N. PACU, *Istoria orașului Galați*, p. 115.

27. În 1935 este numit în funcție Xenofonte Politis. Ștefan STANCIU, „Transporturile de mărfuri efectuate de flota elenă pe Dunărea maritimă în perioada 1847-1861”, în: *Danubius*, nr. XXIII, Galați, 2005, p. 97

28. Primul consul a fost Panaioti Ghionis. Șt. STANCIU, „Transporturile de mărfuri efectuate de flota elenă...”, p. 97.

nării. Recensământul realizat în 1890 dovedește că erau în Galați un număr de 4196 de greci²⁹. În a doua jumătate a secolului al XIX-lea flota comercială greacă a fost foarte prezentă în Galați, contribuind „la dezvoltarea schimburilor europene”³⁰. În același timp, românii pare că s-au apropiat mai mult de eleni, după cum observă Florin A. Platon³¹:

„Prin contactele și alianțele... matrimoniale cu familiile greco-levantine, acestea s-au românizat progresiv, alăturându-se intereselor și idealurilor lor”.

Acesta este contextul în care, în cursul secolului al XIX-lea au ajuns în spațiul de la Dunărea de Jos mai multe familii de greci, care vor lăsa mărturie despre personalitățile care au marcat istoria orașului Galați, printre care Renieris, originară în Pyrgos, Tinos.

În Cimitirul „Eternitatea” din Galați există un total de 149 morminte aparținând comunității grecești, unii veniți din Anchialos, Chephalonia (Haviata), Makrynitsa, Mycene, Kato Achaia, Siphnos, Constantinopol, Andros, Chios, Kea, Hadjiyiannoussi³².

În același timp, au fost identificate 60 de monumente în marmură neagră, lucrate de sculptori precum: Nicolaos Renieris, Ioannis Renieris, Dimitrios Lyritis, Simion D. Lyritis, Dimitrios Colios, N. Niforatos, I. Silicos și Vassillos Scutaris³³.

În continuare vom prezenta câțiva sculptori greci care ajungând în Galați au deschis ateliere de prelucrat marmura, preluând și comenzi

29. M. N. PACU, *Istoria orașului Galați*, p. 115.

30. Șt. STANCIU, „Transporturile de mărfuri efectuate de flota elenă...”, pp. 102-105.

31. Alexandru Florin PLATON, *Geneza burgheziei în Principatele Române: a doua jumătate a sec. al XVIII-lea și prima jumătate a sec. al XIX-lea. Preliminariile unei istorii*, Editura Universității „Al. I. Cuza”, Iași, 1997, p. 275.

32. Evangelia N. GEORGITSOYANNI, „The Greek community in the Danubian city – port of Galați in Romania: Historical and Artistic Testimonies based on funeral monuments – A first presentation”, în: *Proceedings International Conference: Port cities and maritime routes in East Mediterranean and Black Sea 18th-21st centuries*, Eleni G. Gavra, Evangelia N. Georgitsoyanni (eds), Aegeas Non-Profit Civil Company, 2018, pp. 608-609.

33. E. N. GEORGITSOYANNI, „The Greek community in the Danubian city – port of Galați in Romania...”, p. 615.

pentru monumente funerare pe care le regăsim în Cimitirul „Eternitatea”. Astfel, numele lui **Nicolaos P. Renieris** (ΝΙΚΟΛΑΟΣ Π. ΡΕΝΙΕΡΗΣ/ ΓΛΥΠΤΗΣ/ 1856-1910)³⁴, „sculptor” apare pe stela funerară, executată în anul 1910, alături de alți membri ai familiei, decedați ulterior, în Cimitirul „Eternitatea” din Galați.

Împreună cu fiul său **Ioannis N. Renieris** (1884-1947), a fondat și întreținut un atelier de sculptură în marmură. Vor realiza monumente funerare, în stil neoclasic, pe care le vor semna, așa cum se întâmplă cu chiar monumetul familiei pe care sunt trecute numele: ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ Ι. ΡΕΝΙΕΡΗΣ (Dimitrios I. Renieris) 1913-1914/ ΦΛΩΡΑ Ι. ΡΕΝΙΕΡΗ / ΤΟ ΓΕΝΟΣ ΛΟΡΕΝΖΑΤΟΥ / (Flora I. Renieri / născută Lorenzatau) 1890-1920 / ΜΑΡΙΑ Ν. ΡΕΝΙΕΡΗ/ (Maria N. Renieri) 1861-1930/ ΑΝΔΡΙΑΝΑ Ρ. ΠΑΝΑΙΤ/ ΝΑΣΚΥΤΑ ΡΕΝΙΕΡΙΣ / 1882-1937/ ΙΦΙΓΕΝΕΙΑ Ι. ΡΕΝΙΕΡΗ / 1922-1939 / (Iphigenia I. Renieri) DANIEL RENIERIS 1891-1949.³⁵

Nicolaos P. Renieris s-a născut la Tinos, după cum o dovedește Registrul Municipality din Pyrgos, în anul 1850. Îl regăsim în Galați, alături de fii săi Polychronis (1878-1947)³⁶, Angelos (născut în 1887)³⁷ și Ioannis (1884-1947)³⁸, ultimul fiind decorat cu Ordinul Crucea de Argint a României, ca răsplată pentru că oferise Municipality din Galați o stelă funerară dedicată soldaților români căzuți în Primul Război Mondial. În atelierul acestuia au fost executate după război mai multe monumente funerare, precum și monumente de comemorare a jertfei soldaților români în Tulcea, Galați, Brăila, Focșani și chiar

34. Mormântul a fost reperat de istoricul Démétrius Contogheorgis. Evangelia N. GEORGITSOYANNI, „Sculpteurs de marbre Grecs en Roumanie (XIXe siècle – première moitié du XXe siècle): Le témoignage de leurs tombeaux”, în: *Caietele Echinox*, vol 18, 2010, p. 90.

35. E. N. GEORGITSOYANNI, „Sculpteurs de marbre Grecs en Roumanie...”, p. 87.

36. Alekos FLORAKIS, (Αλέκος ΦΛΩΡΑΚΗΣ) *Σχέδια Τηνιακής Μαρμαρογλυπτικής. 19ος και 20ός αιώνας* [Dessins de la Sculpture de Marbre Tinote], Athènes, Philippotis, 1993, p. 37.

37. Anghelos a desenat Monumetul Eroului necunoscut, executat de Lazaros Lyritis în 1930. Alekos FLORAKIS, (Αλέκος ΦΛΩΡΑΚΗΣ) *Σχέδια Τηνιακής Μαρμαρογλυπτικής. 19ος και 20ός αιώνας*, p. 38.

38. *Registre de 1908-11 de la Municipalité de Pyrgos (n° 616)*. Apud E. N. GEORGITSOYANNI, „Sculpteurs de marbre Grecs en Roumanie...”, p. 87.

Olt. De exemplu, Nicolaos P. Renieris a realizat monumentul istoric „Obelisc (1916-1919)” din comuna Tufești, jud. Brăila³⁹, în timp ce Ioannis N. Renieris a realizat și Monumentul Apărătorii orașului Galați (fig. 1), în anul 1918.⁴⁰

De asemenea, Nicolaos P. Renieris a realizat în Cimitirul „Eternitatea” monumentul funerar pentru Familia Mantu⁴¹, în timp ce fiul său, Ioannis N. Renieris, a creat monumentele pentru familiile Malaxa (fig. 2 a și b)⁴², Macris⁴³, Zoia⁴⁴, Aslan (fig. 2 c), Paraskaki și Ciocan (fig. 3), Basalic (fig. 4 a), Mormântul lui Sava Petroi († 1912, fig. 4 b), precum și Monumentele Familiei Petrache Jeles (fig. 5 a), Olaru (fig. 5 b), Monumentul Familiei Chivu (fig. 5 c) și altele⁴⁵. În același timp, în Ci-

Fig. 1. Monumentul Apărătorii orașului Galați (1921)

39. „Lista Monumentelor istorice 2015”, din Brăila, în: *Monitorul Oficial al României*, partea I, nr. 113 bis/15.II.2018, p. 497.

40. Mihaela Denisia LIUȘNEA, „Armata română angajată într-un război cu o nouă configurație și dinamică – Bătălia pentru Galați, în ianuarie 1918”, în: *Analele Buzăului*, nr. X, Bunău, 2018, p. 197.

41. Monumentul este din marmură neagră, pe care sunt scrise numele: Stavru Mantu (1833-1911), fost primar al orașului Galați (1892), precum și al fiilor acestuia, George Mantu/medic (1869-1401), Nicolae Mantu/Pictor (1871-1957), Menelau Mantu/magistrat (1871-1957). E. N. GEORGITSOYANNI, „The Greek community in the Danubian city – port of Galați in Romania...”, p. 611.

42. Costache Malaxa (1847-1903) a fost deputat (1883-1884) și primar al orașului Galați (1895-1896). E. N. GEORGITSOYANNI, „The Greek community in the Danubian city – port of Galați in Romania...”, p. 611.

43. Hristoforos Macris doctor. E. N. GEORGITSOYANNI, „The Greek community in the Danubian city – port of Galați in Romania...”, p. 611.

44. E. N. GEORGITSOYANNI, „The Greek community in the Danubian city – port of Galați in Romania...”, p. 614.

45. E. N. GEORGITSOYANNI, *Tombs of Greek and Tombs created by Greek sculptors in Romanian cemeteries*, p. 100.

mitirul din Tulcea, poate fi văzut Mormântul Stefanos și Athina Vazacas⁴⁶ semnat de I. Renieris⁴⁷

Fig. 2. a. Mormântul familiei Malaxa; b. semnatura sculptorului; c. Monumentul fostului primar G. I. Aslan

Fig. 3. Monumentul familiilor Paraskaki și Ciocan

46. Baumann 2005, p. 107.

47. La baza monumentului se află inscripționat D.L.&N. Renieris.

Fig. 4. a. Mormântul familiei Basalic și b. Mormântul lui Sava Petroi

Fig. 5.a. Mormântul familiei Petrache Jeles; b. familiei Olaru; c. familiei Chivu

Deosebit este mormântul profesorului Nicolae Atanasiu († 1930, fig. 6), în formă de cruce, bogat ornamentată, ce aduce aminte de stilul brâncovenesc.

Ioannis N. Reineris a realizat, în partea catolică a cimitirului, mai multe monumente, printre care monumentul familiei franciscane a fraților Conventuali (1933), din marmură neagră (fig. 7), protejat de un

înger. Stilul în care este realizat este foarte asemănător cu monumentul funerar al familiei Codescu, realizat în 1913 (fig. 8). Același stil va fi preluat de alți sculptori, care au realizat Monumentul Familiei Supionas, din 1923 (fig. 9 a), semnat „SANTALENA@VINANTE, BUCUREȘTI – GALAȚI”. Știm că au fost doi frați **G. și B. Santalena**, care și-au asumat sarcina de a realiza placa comemorativă a Băncii Naționale⁴⁸, după planul arhitectului Radu Dudescu, din piatră de Baschioi (Tulcea), aceeași care fusese utilizată pentru construcția Palatului Regal⁴⁹.

Fig. 6. Mormântul profesorului Nicolae Atanasiu

Fig. 7. Monumentul familiei franciscane a fraților Conventuali

48. Sabina MARIȚIU, „Arhitectul Radu Dudescu și Banca Națională a României”, în: *Restitutio. Viața și opera lui Radu Dudescu*, nr. 6, Banca Națională a României, București, 2006, p. 30.

49. Aceasta va fi dezvelită pe data de 11 noiembrie 1937, chiar în momentul semnării armistițiului de la Brest-Litovsk. Aceasta amintește de numele a 21 de funcționari ai Băncii Naționale care și-au pierdut viața în luptă. Arhiva BNR, fond Direcția Administrativă, dosar 1/1923, f. 147, apud Sabina MARIȚIU, „Arhitectul Radu Dudescu și Banca Națională a României”, p. 30.

De asemenea, știm că **Giuseppe Vinante** are lucrări realizate în Galați, ca de exemplu, monumentul familiei Anghel (fig. 9 b).

Fig. 8. Monumentul funerar al familiei Codescu, realizat în 1913

Fig. 9. a. Monumentul familiei Supionas; b. Monumentul familiei Anghel;
c. Semnătura lui G. Vinante

În apropierea Capei catolice am găsit, și un mormânt care nu mai poartă niciun nume, dar care pare, după tehnica de realizare să

aparțină acealuiși sculptor, monumentul incluzând un Înger realizat identic (fig. 10 a) ca aspect cu cel de pe monumentul Familiei Franciscane a Fraților Conventuali.

Pe aleea principală, regăsim mormântul avocatului G. G. Tomazi, pe piatra căruia scrie „mort pentru patrie pe câmpul de onoare, 11 decembrie 1916“, semnat „I. Renieris“ (fig. 10 b). Pe placa de pe monument citim: „Monument ridicat de Primăria Galați conform dorinței lui G. G. Tomazi“, cu menționarea a doi membri din familia acestuia, Gheorghe Neculai și Aristița G. Tomazi, ambii decedați în 1916.

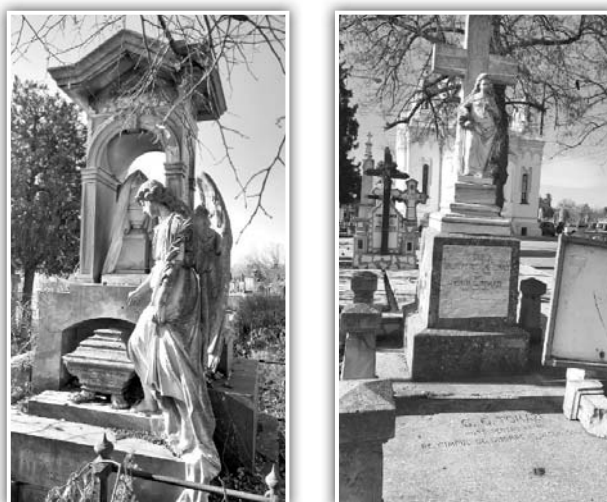

Fig. 10. a. Monument cu aparținător necunoscut; b. Monumentul avocatului G. G. Tomazi

Partener în elaborarea lucrărilor comandate pentru Nicolaus Reiniers a fost **Dimitrios Lyritis**, proprietar și acesta al unui atelier – iar din această colaborare vor rezulta douăsprezece lucrări cum sunt cele de la Brăila, Sulina, Focșani⁵⁰. Ultimul are o lucrare și în Cimitirul Bellu, București. La Galați există 41 de monumente funerare, realizate de Dimitrios Lyritis (din Tinos), N. Reinieris – printre care

50. E. N. GEORGITSOYANNI, „The Greek community in the Danubian city – port of Galați in Romania...“, p. 610 sqq.

se remarcă mormântul familiei Proschinitu⁵¹ cu elemente neoclasicе si realiste.

Dimitrios Lyritis și Nicolaos Renieris au realizat monumentul funerar pentru doctorul Alex C. Hepites/doctor în medicină († 1883, fig. 11), coleg cu doctorul Artistidis Serfioti, cu care a fondat Spitalul „Regina Elisabeta” în Galați, drept Spital militar, în perioada 1877-1878.⁵²

Fig. 11. Mormântul medicului Alex C. Hepites

De asemenea, mormântul lui Georgiu Proschinitu (1809-1881), sub formă de sarcofag, urcat pe un altar, pe care este ridicat un bust de om, realizat în stilul realistic, ce se îmbină cu stilul neoclasic (fig. 12). Textul funerar, dispus pe două coloane, săpat în marmură, ne informează: „*ACESTĂ PETRĂ RECE ASCUNDE CU NTRISTARE/SCUMPĂ RĂMĂȘIȚĂ DE OM CU SUFLET MARE/ PE IAN GEROGIU HAGIU SAU*

51. Evangelia N. GEORGITSOYANNI, *Tombs of Greek and Tombs created by Greek sculpors in Romanian cemeteries*, Association of significant cemeteries in Europe ASCE, București, 2015, p. 100.

52. Floros CONSTANTINOU, Η οικονομική παρουσία των Ελλήνων στη Ρουμανία από τον Κριμαϊκό μέχρι τον Πρώτ Παγκόσμιο Πόλεμο [Greek economic presence in Romania from the Crimean until the First World War], PhdThesis, Aristotle University of Thessaloniki, Thessaloniki 2013, p. 157, apud E. N. Georgitsoyanni, „The Greek community in the Danubian city – port of Galați in Romania...“.

PROSCHINITU/CE FAPTE BUNE ÎN VIAȚĂ FĂCU NECONTENIT//FUNDATOR LA BISERICI LA SCOLE TOT-DE-UNA/ BOTEZURI, CUNUNE EL SEVÂRȘIA ÎNTR-UNA/SĂRACUL SCĂPĂTATUL ȘI VĂDUVA CU ORFANU/ ÎN EL GĂȘIA SPRIJINUL CA BARCA LA LIMAN// O TRECĂTOR IUBITE! PUȚIN PASSU-ȚI OPREȘTE ȘI RIDICÂND PRIVIREA LA ÎNALTUL CREATOR AL SEU SUFLET FERICE ȘI-LU FĂ NEMURITOR“

Cei doi sculptori amintiți, vor realiza și monumentul lui Panait C. Nica (fig. 13 a), decedat la Paris în anul 1890, la vârsta de 39 de ani. Acesta se căsătorise în 1885 cu nepoata de soră a lui Nicolae Hagi Nicola⁵³, Sofia Dancu⁵⁴. Despre Panait C. Nica mai știm că a ajuns ajutor de primar, la Galați, în anul 1888. Foarte asemănător, au realizat și monumentul Familiei Doiciu. (fig. 13 b) Ilia Doiciu (n. 1835) a decedat la Milan, tot în anul în 1890. Pe ambele monumente apare textul: „Rugați-ve pentru densul!“.

Fig. 12. Mormântul lui Georgiu Proschinitu

53. Asasinat la Galați, în 1896. Moise N. PACU, *Cartea județului Covurluii*, pp. 302 sqq.; George MUNTEANU, *Galați*, part II, 1900-1938, Oameni în presă, literatură, comerț etc., Tipografia Eminescu, Galați, 1938, 61 sqq.

54. Rămasă văduvă de tânără, aceasta se va recăsători, la 35 de ani, cu Constantin Orezeanu din Brăila. Dan NICHITA, „Destinul lui Hagi Nicola, primar liberal peste Focșani și Galați“, în: *Ziarul de Vrancea*, 22 ianuarie 2019.

Fig. 13. a. Mormântul lui Panait C. Nica; b. Mormântul Familiei Doichiu

La Sulina, cei doi sculptori vor amenaja mormântul Prințesei Ecaterina Moruzi (1836-1893), nepoata lui Ioan Sturdza, fost domn al Moldovei (1822-1828), soția lui Constantin Moruzi. Pe piatra funerară apare și blazonul familiei Moruzi, iar textul este redactat în limba română, indicând data nașterii și locul – Constantinopol și data morții 1893, la Sulina⁵⁵.

Pe stela funerară simplă, cu motive florare a familiei Liritis citim: GHEORGHE LIRITIS (1860-1919) / DUMITRIOS LIRITIS (1856-1920) / ERINA LALUDIS / GRIGORE PANAITESCU(1900-1913) NOE (1958) / ALEXANDRA BECATOR / (1882-1962).

Originar tot din Pyrgos, Tinos, **Gheorghe Liritis** sculptor și el în marmură ca și Reiners, a părăsit locul natal, cu fiii săi, Andrei, născut în 1853 și Ioannis, născut în 1863⁵⁶. Probabil fratele său este sculptorul **Demetrius Liritis** (1856-1920)⁵⁷. Este interesant faptul că Mo-

55. E. N. GEORGITSOYANNI, *Tombs of Greek and Tombs created by Greek sculpors in Romanian cemeteries*, p. 104.

56. Chrysanthos CHRISTOU, Myrto KOUMVAKALI-ANASTASIADI, *Modern Greek Sculpture. 1800-1940*, Banque Commerciale de Grèce, Athènes, 1982, pp. 28-31.

57. E. N. GEORGITSOYANNI, *Tombs of Greek and Tombs created by Greek sculpors in Romanian cemeteries*, p. 95.

numentul lui Vincenzo Fancotti, „mare comerciant de cereale“⁵⁸, primul proprietar al Bursii de mărfuri din Galați, construit în partea catolică, este semnat D. Liritis (fig. 14). Când a murit în anul 1921, deja monumentul era gata probabil. La Galați va realiza și Monumentul deputatului și primarului (1885-1886, 1887) Hagi Nicola Nicolae, ucis pe 22 august 1896⁵⁹. La Brăila, în Cimitirul „Sfântul Constantin“, regăsim semnătura sculptorului S. D. Liritis – cu cea mai veche inscripție, de la 1882, pentru Familia Galiatsatos⁶⁰. La Tulcea Dimitrios Liritis realizează monumentul Familiei Kontopoulos.⁶¹

Un **Simon D. Lyriris**, originar din Tinos, unde s-a născut în 1866, va ajunge în România și va deschide un atelier în Brăila. Va lucra trei monumente și pentru Cimitirul din Galați.

Fig. 14. Monumentul lui Vincenzo Fancotti și semnătura D. Liritis

58. Marcel CAPRIȘ, „Repere istorice despre bursa de mărfuri din orașul Galați“, în: *Acta Marisiensis. Seria Historia*, vol. 2, 2020, p. 45 sqq.

59. E. N. GEORGITSOYANNI, „The Greek community in the Danubian city – port of Galați in Romania...“, p. 610.

60. E. N. GEORGITSOYANNI, *Tombs of Greek and Tombs created by Greek sculpors in Romanian cemeteries*, p. 98.

61. Victor Henrich BAUMANN, *Prezența elenilor la Tulcea, Uniunea Elenă din România*, București, 2005, p. 160.

Dimitrios Colios, din Tinos (1874-1921⁶² sau 1856-1920⁶³) a avut și el atelier de sculptură în Galați. Era fiul sculptorului în marmură Apostolos D. Colios (1846-1917)⁶⁴, care s-a stabilit în București. Dimitrios Colios a realizat în cimitirul de care vorbim, șase monumente funerare, printre care și cavoul familiei Veneris, Iannis Veneris fiind după părerea unor autori fiul proprietarului *Institutului grec* din Galați, Anastasios N. Veneris⁶⁵.

De asemenea, monumentul funerar al familiei Malcoci (fig. 15), realizat în 1920, când a decedat Theodor Malcoci. Știm că au existat două persoane cu acest nume, unul proprietar de fabrică de pâine și altul medic⁶⁶. În 1894, un Theodor Malcoci, din Smyrna, mare negustor și binefăcător, supus Imperiului Otoman, dona moscheii din Galați o cișmea⁶⁷. Probabil că este vorba despre primul dintre aceștia.

Alte monumente semnate de D. Colios sunt: cel al lui Constantin Fulger († 1912, fig. 15), un mormânt cu proprietari noi, cel al familiei Dragomir (fig. 16) și cel al Familiei Benache (1911, fig. 17 a). Alte două monumente din Galați le-a realizat împreună cu I. Silicos, exemplu

62. E. N. GEORGITSOYANNI, *Tombs of Greek and Tombs created by Greek sculpsors in Romanian cemeteries*, p. 94.

63. E. N. GEORGITSOYANNI, „Sculpteurs de marbre Grecs en Roumanie...”, p. 87.

64. Acesta a mai avut doi fii tot sculptori: Iacob A. Colios (1870-1915) și Nicolaos (1876- ?), cf. E. N. GEORGITSOYANNI, *Tombs of Greek and Tombs created by Greek sculpsors in Romanian cemeteries*, p. 95. Nicolau (Nicolaos) Colios (născut la Pirgos în anul 1876, conform Registrelor municipalității din anii 1908-1911 sau, conform inscripției de pe crucea mormântului său din Cimitirul Sudic din Focșani, în anul 1874), a decedat în anul 1949, la Focșani, cf. Ștefan BORCEA, „Un demers cultural și istoric necesar. Autoritățile au decis clasarea monumentului funerar «Maior Gh. Pastia»”, în: *Adevărul*, 19 aprilie 2018.

65. E. N. GEORGITSOYANNI, „The Greek community in the Danubian city – port of Galați in Romania...”, p. 614.

66. Marius MITROF, „Geamia Hamidie. Primul lăcaș de cult musulman din Moldova”, în: Nicoleta CIACHIR, Elena TOMA (coord.), *România și Balcanii. Reflecții istorico-geografice*, Editura Etnologică, București, 2018, p. 64.

67. Serviciul Județean al Arhivelor Naționale Galați, fond Primăria Galați, dosar 130/1894, f. 28. apud Marius MITROF, „Geamia Hamidie. Primul lăcaș de cult musulman din Moldova”, p. 64.

fiind monumentul Elenei Loghin (1919-2000 – fig. 17 b și c)⁶⁸, precum și cel pentru Constantin Fulger și Costică Serafimovici (1926, fig. 17 d). Lucrări ale acestui autor se mai găsesc în cimitirele din Tulcea și Sulina.

Fig. 15. Monumentul familiei Malcoci cu semnătura sculptorului

Fig. 16. Monumentul familiei Benache

68. E. N. GEORGITSOYANNI, „The Greek community in the Danubian city – port of Galați in Romania...”, p. 614.

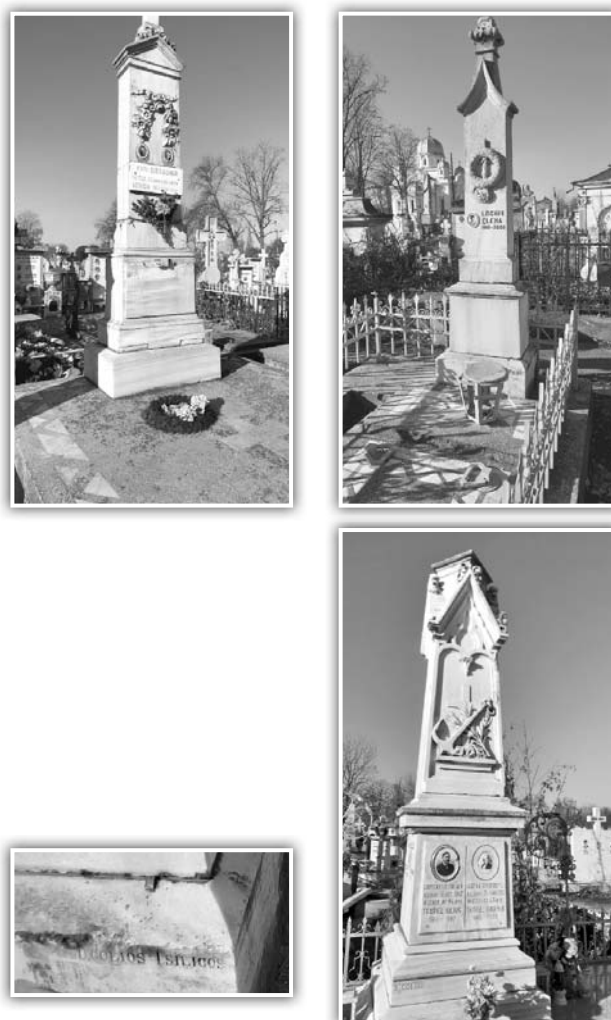

Fig. 17. a. Monumentul Familiei Dragomir; b. Monumentul Elenei Loghin;
c. Semnătura celor doi sculptori D. Colios și I. Silicos;
d. Mormântul lui Constantin Fulger și al lui Costică Serafimovici

Acest sculptor va primi comanda și din partea Familiei Cavallioti, căreia îi ridică monumentul în 1908 (fig. 18). Pe placa de marmură a fost săpat textul: „Aici / Depun lacrimi de durere mamei și soției mele G. N. C. 1908. Gheorghe Cavallioti (1852-1914) și Marietta G. Radu, decedată în august 1922 / Etate 22 ani“.

Fig. 18. Mormântul
familiei Cavalliotti

N. Niforatos era originar din Cephalonia, fiind cel care a creat monumentul familiei Gheorghiu⁶⁹.

Vassillios Scutaris era din Tinos, având ateliere la Galați și la Iași. Este autorul Monumentului eroilor români căzuți la Constangalia (iulie 1864)⁷⁰, amplasat în piața Carol (fig. 19).

La Galați, acest sculptor a semnat opt monumente, la care

se adaugă altele la Brăila și Iași. Este autorul monumentului sub formă de capelă creștină cu trei nișe cu chipul lui Iisus și doi îngeri care stau așezați, pentru familia Hurmuzis Hatzi Dracou († 1874)⁷¹ și Kiriaki Hatzi Dracou († 1876, fig 20 a)⁷², ce păstrează cea mai veche inscripție în limba greacă⁷³. De asemenea, putem

Fig. 19. Monumentului eroilor
români căzuți
la Constangalia (iulie 1864)

69. E. N. GEORGITSOYANNI, „The Greek community in the Danubian city – port of Galați in Romania...”, p. 615.

70. Fusese comandat de domnitorul Alexandru Ioan Cuza. În condițiile insurjecției poloneze, pentru a nu supăra Marile puteri, acesta îi va ordona lui Zygmunt Milkowski, care conducea un detașament polonez să se predea. Daniel HRENCIUC, Florin PINTESCU, *Istoria și tradițiile minorității poloneze*, Editura Universității Suceva, 2004, p. 63.

71. E. N. GEORGITSOYANNI, „The Greek community in the Danubian city – port of Galați in Romania...”, p. 610.

72. E. N. GEORGITSOYANNI, *Tombs of Greek and Tombs created by Greek sculptors in Romanian cemeteries*, p. 99.

73. E. N. GEORGITSOYANNI, *Tombs of Greek and Tombs created by Greek sculptors in Romanian cemeteries*, p. 99.

aminti mormântul familiei Gheorghe D. Sariyanis († 1883), o stelă funerară, cu un înger realizat în relief,⁷⁴ precum și monumentul lui Iancu Michailidi (1840-1909), cu chipul acestuia într-un medalion. Mai putem adăuga și Mormântul familiei Vasescu, realizat în 1875, când a decedat Dimitrie D. Vasescu. (fig. 20 b), Monumentul familiei Văleanu (fig. 20 c) și monumentul familiei Veneri (fig. 21).

Fig. 20 Mormintele: a. Kiriaki Hatzi Dracou; b. familia Vasescu; c. familia Văleanu

Acești sculptori greci au promovat ca stil neoclasicismul puternic și echilibrat.

În continuare vom vorbi și de vienezul **Eduard Hauser** (1840-1915), meșter în prelucrarea pietrei, fiul lui Franz Hauser († 1858), care va prelua compania fondată de tatăl său (în 1781) și o va dezvolta până în preajma Primului Război Mondial, când afacerile sale vor intra în declin. A făcut studii în Marea Britanie și Germania și va cunoaște succesul fiind angajat director de șantier la ridicarea clădirii Operei din Viena, alături de firmele de prelucrare a pietrei Brandner și Wasserburger. De asemenea va contribui la ridicarea clă-

74. E. N. GEORGITSOYANNI, *Tombs of Greek and Tombs created by Greek sculptors in Romanian cemeteries*, p. 99.

Fig. 21. Monumentul funerar al familiei Veneri și semnătura D. Colios

dirii Băncii din Viena, a celei care va adăposti o perioadă Ministerul de Război, a nu mai puțin de patruzeci de biserici ș.a. Va fi primul care va introduce granitul suedez și va încerca prelucrarea pietrei cu ajutorul mașinilor (strunguri și șlefuitoare), fiind considerat în Austria drept fondatorul industriei moderne în domeniu⁷⁵. Tot el a realizat monumentul care-l reprezintă pe Ludwing van Beethoven în piața care poartă numele compozitorului. Numele său este legat de o lucrare realizată în marmură neagră, în cimitirul Eternitatea din Galați, pentru frații Hagi Vasile Frigator (1813-1887) și Dimitrie Frigator (1838-1902)⁷⁶, astăzi mormântul fiind al familiei Clim. Cel de-al doilea, devenit bancher, a fost un mare filantrop, fiind fondator al unui azil de bătrâni, a unei cantine școlare și a unui corp de clădire pentru Spitalul „Elisabeta Doamna“ din Galați.

Analizând evoluția sculpturii funerare în cimitirul urban din Galați, găsim analogii cu alte orașe – București, în cimitirul căruia odihnesc o

75. Thomas HOFMAN, Mathias HARZAUSER, *Wiener Natur Geshichten. Vom Museum in die Statophäre*, Böhlau Verlag, Wien, 2021, p. 173 sqq.

76. P. PĂLTĂNEA, *Istoria orașului Galați*, pp. 119, 168; Nicolae I. Anghelescu, *Negustorii de odinioară. Hagi Vasile Frigator (1813-1887) și Dimitrie Frigator (1838-1902)*, Institutul de arte grafice „Luceafărul“ S.A., București, 1939, passim.

parte dintre sculptorii menționați, în Brăila, Sulina și Focșani și chiar în zone mai îndepărtate fizic cum ar fi orașul Botoșani. Schimbările din prima jumătate a secolului al XIX-lea în plan juridic, vor duce și la schimbări de mentalitate, la care va contribui și dinamica deplasărilor spre Occident, mai cu seamă pentru studii ale fiilor celor bogați, precum și din considerente economice și comerciale. În același timp, constatăm că locuitorii orașului Galați sunt deschiși întâlnirii cu ceilalți, preferând însă pe cei ce vin din spațiul Mării Egee, ce aduc cu ei modele ale Ortodoxiei Răsăritene. Fără îndoială, investigarea bunurilor de

Fig. 22. Biserica „Adormirea Maicii Domnului“

patrimoniu din Cimitirul „Eternitatea“, Galați, care din păcate, treptat se pierd în timp, poate să ofere multe date pentru reconstituirea evoluției culturale a celor care au crezut, au construit, au sperat și au lăsat moștenire identitatea lor culturală românească, mișcându-se cu dezinvoltură printre reprezentații ai Marilor Puteri ale vremii, printre tendințe și mode,

printre modele și provocări, cu scopul de a lăsa urmașilor un spațiu spiritual ce se află la poarta veșniciei.

În Cimitirul din Galați, există multe monumente ce prezintă interes și, de asemenea, și alte obiective, cum ar fi: Cripta Luptătorilor Români; Mausoleul Eroilor Români din războaiele: 1877-1878, 1916-1919 și 1941-1945, situat în zona centrală la sud de biserica „Adormirea Maicii Domnului“ (fig. 22); Mormântul celor 3 Aviatori din 1941; Mausoleul eroilor francezi și algerieni din război 1916-1918; Monumentul eroilor geniști din anul 1941; Monumentul eroilor greci; Mormântul ostașilor italieni (fig. 24); Monumentul eroilor germani ș.a.

Fig. 23. Mausoleul eroilor români din războaiele: 1916-1919⁷⁷

Fig. 24. Monumentul eroilor italieni

77. Ridicat în perioada 1925-1927, pentru a adăposti 2372 militari morți în războiul de independență și în cele două războaie mondiale. Arhitect Mihail Popescu. Grupul statuar este realizat de Fernando Celino. Dana MIHAI (ed.), *Dumuri în Memorie. Mausoleele*, Institutul Național al Patrimoniului, București, 2018, p. 46 sqq.